

Ѓорѓе МЛАДЕНОВСКИ

МАРКСОВИОТ НАТУРАЛИЗАМ ВО СВЕТЛИНАТА НА СОВРЕМЕНИТЕ АНТРОПОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

Дискусиите во современата антропологија и другите општествени науки кои се однесуваат на прашањата за човековата природа и за односот помеѓу биолошките и културните компоненти во еволуцијата на човекот, за биолошките ограничувања на човековата природа и за влијанието на биолошките фактори од човековото филогенетско наследство врз индивидуалниот и општествениот живот на луѓето, се релевантни и за разбирањето на некои аспекти на марксовото наследство, посебно оние кои се однесуваат на човековата природа и природата на човековото општество. Во овој сегмент од марксовото наследство, се обединуваат натуралистичката и хуманистичката перспектива. Досега најчесто беше потенцирана хуманистичката перспектива, додека на првата, на натуралистичката перспектива ѝ беше посветено помало внимание, иако таа е интегрален дел на марксовиот опус.

Марксовата натуралистичка инспирација е највидлива во неговите „Рани трудови“, но и во делата по 1845 година, каде Маркс, иако не ги напушта своите филозофско-натуралистички претпоставки, далеку поголем интерес покажува за проблемите на историскиот развој. Меѓутоа во основа целокупната негова ориентација и покрај присуството на натуралистичката перспектива е битно хуманистичка.

Самиот Маркс во „Економско-филозофските ракописи“ својот пристап го означува како натурализам и го дистингира од идеализмот на своите филозофски претходници и од механичкиот материјализам од претходните векови.

Тој смета дека преку разбирањето на натурализмот односно натуралистичките претпоставки на човековата природа е можно да се оцени полното значење на светската историја: „само натурализмот е способен да го сфати актот на светската историја”.¹ Меѓутоа во „Германската идеологија” се забележува реориентација во марксовиот пристап. Сега нагласката е на

¹ Marx, K. i Engels, F.: Rani radovi, Zagreb, Naprijed, 1967, стр. 324

производните односи кои го одредуваат карактерот на историскиот процес а човековата природа, е само поодна точка во разбирањето на тој процес: „прва претпоставка на целокупната светска историја, се разбира, е егзистенцијата на живите човечки индивидуи. Прва фактичка состојба која треба да се констатира е телесната организација на овие индивидуи и нивниот со тоа одреден однос кон остатокот на природата”.²

Натурализмот на Маркс не е инспириран од оној тип на натуралистички сфаќања кои сугерираат една песимистичка па дури и мизантропска слика за човекот и во кој „визијата на човечката природа е космичко-биолошка – и во која сеуште не е откриена општествено-историската перспектива”.³ Како што истакнува Руди Супек, во делото на Маркс натурализмот ќе се врати на својата античка инспирација, но во неговиот натурализам видливи се исто така и влијанијата на оној тип натурализам кој го развиваат Спиноза, Русо, Шкотското просветителство, Фоербах и Дарвин.

Во одредени етапи во марксистичката традиција постои тенденција да се игнорира овој аспект на марксовото наследство или пак погрешно да се интерпретира. Марксовиот натурализам воопште не е земен предвид и од оние современи автори: Одри, Лоренц, Вилсон кои го критикуваат заради „социобиологија без биологија”⁴ или заради заблудата на романтизмот. Можеби токму поради различната инспирација за нивните натуралистички претпоставки.

Лорен Греам, кој се спротиставува на оние гледишта, кои нагласувајќи ја филозофската и хуманистичката страна на Маркс сосема го потиснуваат значењето на натурализмот, посебно во интерпретацијата на човековата природа, потсетува дека:

„Марксовата докторска дисертација напишана 1839-40 неколку години пред 'Економско-филозофските ракописи' беше преплавена со признанието дека разбирањето на човекот мора да почне со разбирањето на природата... оние рецентни автори кои се обидоа да го одвратат марксизмот од сите остатоци на истражувањето на физичката природа, не само што не го разбрале Маркс туку и го лишиле марксизмот од едно од неговите интелектуални оружја,.. истиот човек кој ги напиша „Економско-филозофските ракописи” исто така го истражуваше концептот на математичка диференција, ја критикуваше Њутновата метода на квадратури и расправаше за математиката на Лаграже, Макларин и Тејлор. Науката не беше само едно подрачје на знаење туку исто така за него тоа беше модел на методологија на истражување”.⁵

Во тој поглед марксовата фасцинираност со Дарвин до крајот на неговиот живот може да се толкува и од аспект на тој „модел на методоло-

---

² Supek, Rudi, „Humanizam i naturalizam: doprinosi Marxa”, во: Zbornik radova: Humanizam i socijalizam, Zagreb, Naprijed, 1963, стр. 52

³ Ibid. стр. 364

⁴ Graham, Loren, Science and Philosophy in the Soviet Union. New York, 1971, цитирано во: Heyer, Paul: Nature, Human nature and Society, London, Greenwood Press, 1982, стр. 13

⁵ Wilson, Edward, O.: On Human Nature, Cambridge, Mass. 1978.

гијата на истражување” а не само со оглед на тоа што дарвиновото дело „ја содржи основата во природата” за неговото и енгелсовото гледиште.⁶

Дарвин, и во основа дарвиновската концепција на синтетичката теорија на еволуцијата, е од централно значење за осовременување на марксовиот натурализам, јасно изразен во неговото сфаќање за човекот. Од перспективата на современата интерпретација на овие проблеми уште повеќе ќе дојде до израз и длабочината на неговиот хуманизам. Што самиот Маркс не го следи Дарвин во една подлабока научна елаборација на своите идеи од „Раните трудови” бездруго се должи на неговата преокупираност со проблемите на општествениот развој. Неговото привремено „напуштање” на современата општествена проблематика, конкретно неговиот интерес за примитивните општества, е во функција на тој негов основен интерес. Мотивите за тој марксов интерес најдобро ги објаснува Хобсбаун:

„Марковата зголемена преокупација со првобитниот комунализам израснува од омразата и презирот за капиталистичкото општество... се чини веројатно дека тој, кој порано го поздравуваше влијанието на Западниот капитализам како нехумана но историски прогресивна сила во однос на стагнантните преткапиталистички економии, се најде себеси исплашен од оваа нехуманост. Ние знаеме дека тој секогаш се одушевуваше со позитивните социјални вредности отелотворени, во колку и да е заостаната форма, во првобитната заедница и сигурно е дека по 1867/68 тој значајно ги нагласува способностите на првобитната заедница, нејзината моќ да се спротистави на историската дезинтеграција и дури иако само во контекстот на народници – ја разгледува нејзината моќ да се развие во повисока форма на економија без претходна деструкција”.⁷

Од овој интерес на Маркс не произлегува една систематска етнологија (и покрај тоа што дел од неговите опсервации кои се однесуваат на првобитната заедница се покажаа погрешни, што секако се должи и на влијанието на владеачките концепции врз кои тој се потпира). Неговите интерпретации се пред сè интендирани првобитните култури и општества да се сфатат како основа за целокупното историско движење. Како што забележал Стенли Дајмонд, Маркс укажува дека тие (првобитните култури и општества) можат да „служат и како идеја на социјализмот”.⁸

Маркс ги има формулирано своите основни идеи за човековата природа и општеството пред излегувањето на „Потеклото на видовите”. Најзначајно влијание врз нивното формирање извршиле Хегел и Фоербах. Појавата на дарвиновото дело и марксовото воодушевување со него, било повод во почетокот на овој век некои социјалистички теоретичари да направат напор да ги обединат гледиштата на Маркс и Дарвин заради објаснувањето на

⁶ Марксово писмо до Енгелс од 1860 год. цитирано во Heyer, P. Op. cit. стр. 15.

⁷ Hobsbawn, E.: Introduction to The Pre-Capitalistic Economic Formations; Karl Marx, New York, 1973 цитирано во: Hymes, Dell (ed): Reinventing Anthropology, New York, Vintage House, 1974, стр. 419-420.

⁸ Diamond Stenly: „Anthropology in Question”, во: Hymes, D. (ed) Op. cit. стр. 419.

некои општествени феномени. Така на пример Антон Панекук ги споредува марксовите ставови за социјалната природа на човекот со посматрањето на поведението на социјалните животи и при тоа се повикува на оние делови од „Потеклото на човекот“ кои се однесуваат на социјалноста кај животните и човекот. Карл Кауцки се обидува да најде врска помеѓу Маркс и Дарвин во неговото настојување да етаблира етички основи на социјализмот. Дарвиновите дела „Потеклото на човекот“ и „Експресијата на емоциите кај човекот и животните“, во кои е сугерирана врската помеѓу човекот и животните преку социјалниот инстинкт, биле инспирација за тоа настојување. Меѓутоа поради нивната „експонирана социјалистичка позиција“, обидот немал резонанца во интелектуалните кругови. Слично нешто се случило и во Америка. Имено марксовиот и енгелсовиот интерес за Морган и енгелсовото користење на „Древно општество“ за потврда на материјалистичката концепција на историјата, била една од причините и тоа не најмалку значајна, за отпочнување „крстоносна војна“ против еволуистичките ставови во антропологијата; за потиснување и дефинитивно напуштање на еволуционистичките теории за културата кон крајот на 19 и почетокот на 20 век.

Во меѓувреме во општествените науки делумно и како реакција на злоупотребата на дарвиновата концепција од страна на некои социјални теоретичари се јавува „ултрасоцијализаторската“ концепција на Диркем која го потенцира емергентниот и автономен карактер на општеството, со што во социолошката традиција набрзо ќе преовладее оној тип на размислување кое строго ги одвојува природните и општествените науки. Оваа нова перспектива во социологијата покрај Диркем најдобро ја илустрира и делото на Макс Вебер.

Во Советскиот Сојуз по револуцијата брзо победува догматската концепција на марксизмот која е прокламирана и како единствено можно толкување на Маркс. Во рамките на догматското толкување на Маркс постоела тенденција неговите и дарвиновите идеи да се третираат како да се теориски компатибилни, додека во природните науки, посебно биологијата, претпоставената теориска компатибилност на нивните идеи се користела како еден вид теориска рационализација за злоупотребите, посебно од страна на Лисенко и неговата група. Конвеј Циркле кој посветил огромен труд да ја осветли злоупотребата на науката во Советскиот Сојуз, се обидел тие злоупотреби да ги доведе во врска со марксовите и енгелсовите ставови, па во тој контекст сугерирал и постоење на марксистичка форма на биологија, заборавајќи дека верувањето во „наследувањето на стекнатите карактеристики“, која била „централна догма“ на лисенковата генетика, била всушност еден од аспектите на биологијата на 19 век присутен и кај самиот Дарвин а не нужен производ на марксизмот.⁹

Во Западна Европа по Втората светска војна, меѓу другото и како реакција на злоупотребата на Маркс од страна на советските марксисти,

---

⁹ Zirkle, Conway,.: Evolution, Marxian Biology and the Social Scene, Philadelphia, University of Philadelphia Press, 1959.

интерпретаторите на Маркс го афирмираат значењето на германската интелектуална традиција, посебно Хегел, и во тој контекст Хегел е третиран како извор на сè што е валидно кај Маркс. Филозофско-теориските елаборации на Франкфуртската школа претставуваат најистакнат пример на тој нов тренд во интерпретацијата на Маркс.¹⁰ И покрај несомненото значење за ревалитизација на филозофско-хуманистичката компонента во марксовиот опус, претставниците на Франкфуртската школа, како и марксистите од други провениенции, се единствени против приближувањето на Маркс на една модерна научна перспектива, конкретно со модерниот биолошки концепт. Дел од нив го обвиниле Енгелс, кој во подоцнежните трудови покажува многу повеќе усет и интерес за натуралистичката перспектива и посебно за биологијата, за сите гревови на марксизмот,¹¹

Најостар критичар на овој интелектуален тренд карактеристичен за 60-тите години бил италијанскиот теоретичар Себастијано Тимпанаро.¹² Во делото „За материјализмот“ кое претставува едно од најпровокативните дела на таа тема во современата марксистичка литература, Тимпанаро овој тренд го нарекува „анти-Енгелсизам“.¹³ Централно за неговата критика на главните современи тенденции во западниот марксизам, особено ефектите на Франкфуртската школа и Алтисе, и пошироко на сè што тој го нарекува „волунтаризам“ и „Платонски сциентизам“¹⁴, е прашањето на материјализмот. Тој се залага за осовременување на концептот на материјализмот со биолошкиот материјализам и при тоа го брани наследството на Енгелс од „зрелиот“ период од неговата интелектуална активност. Според мислењето на Тимпанаро, современиот западен марксизам одбива да зборува за константното влијание на природата врз човекот, додека прашањето на биолошкиот карактер на човекот го потиснал на еден вид „предисториски пролог за човечноста“.¹⁵ Тој се спротиставил на тој начин на интерпретацијата на Маркс која тендира да воспостави хијатус помеѓу него и биолошкиот материјализам и на тенденцијата марксовите формулации да се третираат како пледоаје за една енвиروменталистичка теза.

Во својот предговор на англиското издание на делото „За материјализмот“ Тимпанаро предупредува дека биолошките истражувања можат да бидат злоупотребени, како на пример во подрачјето на етологијата или пак во истражувањето на интелигенцијата, но останува на своето основно тврдење дека тие ќе помогнат да се изгради една поадекватна марксистичка теорија на човекот и човечките феномени, која не ќе биде како досега редуцирана на компромис помеѓу Маркс и Фројд, туку ќе овозможи да го разгледуваме на поширока основа прашањето на релацијата помеѓу човекот

---

¹⁰ Станува збор пред сè за Маркузе, Адорно и Хоркхајмер.

¹¹ Најостри критичари на Енгелс беа А. Смит и Ј. Колети.

¹² Timpanaro, Sebastijano, : *On Materialism*, London, NLB, 1978.

¹³ Timpanaro, S. Op. cit. стр. 75.

¹⁴ Ibid. стр.10

¹⁵ Ibid. стр. 15

и природата. Во врска со значењето на Дарвин за Маркс и Енгелс Тимпанаро пишува:

„Маркс кој во своите зрели години му се воодушевуваше на Дарвин и сакаше да му го посвети вториот том на ‚Капиталот‘, кој во предговорот на самиот Капитал изјави дека тој ја ‚посматрал еволуцијата на општествено-економската формација како процес на природната историја‘, беше повеќе материјалист од Маркс во ‚Тезите за Фоербах‘. Меѓутоа гигантскиот труд на кој му се посвети во подрачјето на политичката економија не му дозволи да развие една нова концепција за односот меѓу човекот и природата која потполно би ја заменила онаа зацртана од неговите трудови од младоста.

Дури повеќе отколку Маркс, иако очигледно не многу различно од него, потребата за конструкција на материјализмот, која не е само социоекономска, но исто така и ‚натурална‘, ја чувствуваше Енгелс и тоа беше негова голема заслуга. Поттик за продлабочување на нивниот материјализам на овој начин не дојде од општата филозофска и научна клима на втората половина на 19 век, туку многу поспецифично од радикалната промена што ја воведо Дарвинизмот во природните науки, со одлучната демонстрација (наспроти концептот на природата прифатен од Хегел и материјалистите од хегелијанска деривација како на пр. Молешот) на историчноста на природата. Сега задачата не е повеќе во тоа да се спротстави историчноста на човековото општество на историчноста на природата, туку да воспоставиме врска и дистинкција помеѓу двете историчности“.¹⁶

Барањето на Тимпанаро изразено во последниов став за најголем број антрополози е основен постулат кој ги раководи во нивното изучување на човекот, посебно улогата на двата дистинктивни системи во обликувањето на нашиот вид. Тие во критиката на етологијата и социобиологијата, поаѓајќи од тезата за интеракција помеѓу биолошката и културната детерминанта во еволутивниот развој на човекот, настојуваат да воспостават врска помеѓу „историчноста на човековото општество (култура) и историчноста на природата“, но и „дистинкција помеѓу двете историчности“. Еден од најеминентните современи антрополози Стивен Роуз, чија лева ориентација е носомнена, која се препознава и во неговите формулации, во критиката на социобиологијата на Вилсон истата идеја ја формулира во врска со нашето разбирање на човековата природа..

„Целите на една вистинска хумана наука за социобиологијата не е да го дебиологизира или десоцијализира нашето разбирање на човековата ситуација: суштинско е да се постигне едно интегрално дијалектичко објаснување на човековата природа и да се избегне било биолошкиот било социолошкиот редукционизам“.¹⁷

¹⁶ Ibid. стр. 41-42. Англискиот марксистички теоретичар Рејмод Вилијамс, застапник на „културниот материјализам“ го дели мислењето на Тимпанаро за осовременување на марксизмот, но смета дека прашањата кои ги поставува Тимпанаро треба да се специфицираат со оглед на современата ситуација на односот човек – природа. Williams, R.: Problems in Materialism and Culture, London, 1980, стр. 109.

¹⁷ Rose, Steven.: „It's only Human nature.“: The Sociobiologist's Fairyland“, во Montagu, A. (ед): Sociobiology Examined, New York, Oxford University Press, 1980. стр. 169.

Пристапот на Тимпанаро инаугурира нова традиција во интерпретацијата на Маркс која има сè повеќе приврзаници. Сите тие пледираат за поголемо уважување на натуралистичката перспектива во марксовото дело, посебно во интерпретацијата на претпоставките кои се однесуваат на неговото сфаќање на „природата“ на „човековата природа“ и природата на општеството, но исто така и за осовременување на содржината на марксизмот со новите биолошки истражувања.

Антропологот Пол Хејер најсугестивно го промовира овој нов пристап кон Маркс. Самиот тој пледира за една нова интердисциплинарна биосоцијална перспектива на истражување кое би поаѓало од традициите на Маркс и Дарвин но истовремено ќе ги инкорпорира и парцијалните претпоставки на разните дисциплини: антропологијата (особено изучувањето на човековата еволуциона средина), социобиологијата (без нејзините теориско-фундаменталистички амбиции и редуccionизам), хуманата етологија итн. Неговото дело со подолг наслов: „Природа, човечка природа и општеството; Маркс, Дарвин, биологијата и општествените науки“ претставува едно од најисцрпните компаративно-теориски анализи на проблемот на конвергенција и дивергенција на идеите на Маркс и Дарвин. Хејер посебно ја критикува исклучивоста во досегашните интерпретации на релацијата Маркс – Дарвин, и слично на Тимпанаро, особено онаа која се манифестира во рамките на критичката социјална теорија, каде било каква помисла за доближување на Маркс и Дарвин во најмала рака се смета за нешто непристојно. Исто така критички објекции тој упатува и на Англоамериканската традиција во која и покрај можноста да се деривираат потенцијално значајни согледувања од компарацијата на Маркс и Дарвин, постоел страв од апликација на дарвиновите ставови во општествените науки бидејќи се сметало дека тоа ќе води во еден вид социјален дарвинизам. Од Маркс пак биле усвоени оние аспекти од неговата теорија кои можеле да се асимилираат во прифатените модели на анализа додека „целосна евалуација на марксовото дело која ќе ги земе предвид неговите претпоставки за човековата природа се видливо отсутни“.¹⁸ Во поглед на односот помеѓу Маркс и Дарвин, Хејер, поексплицитно од Тимпанаро или било кој друг во марксистичката традиција, пледира за едно доближување на Маркс и Дарвин. Дури и повеќе, смета дека дарвиновата теорија е претпоставка за разбирањето на историјата. Тој пишува:

„Не постои ништо во дарвиновата теорија на еволуцијата што е анти-тетично на марксовиот концепт на историјата, а постои многу тоа што е комплементарно, како што признаваше и самиот Маркс. Се разбира многу аспекти од дарвиновото дело се ирелевантни за едно разбирање на историскиот процес. Тоа е неизбежна консеквенца на фактот што двајцата творца во различни подрачја. Би можело да биде прикладно да се забележи дека додека некој може да биде Дарвинист во биологијата и да го отфрла Маркс

---

¹⁸ Heyer, Paul., Op. cit. стр. 4

со мотивација дека историјата не е подложна на научното разбирање, респектибилна, иако понешто ограничена позиција, не може да прокламира верност на марксовиот поглед на свет а да се отфрла Дарвин. Постои фундаментална причина за тоа. Централно за марксовата визија е претпоставката дека природата и историјата се поврзуваат за да образуваат тоталитет. Бидејќи човекот излегол од природата и продолжува да зависи од трансформацијата на природата, историјата како наука ќе остане нецелосна додека целосно не се разбере оваа основа а никој не придонел повеќе за нејзиното разбирање од Дарвин”.¹⁹

Првиот став на Хејер од овој цитат сигурно бара многу подлабока елаборација и несомнено за мнозина ќе биде неуверлив. Меѓутоа завршната констатација од овој цитат веќе поприма облик на парадигма за мнозина истражувачи кои работат во рамките на таканаречениот „трет пат во општествените науки”.

Масимо Каневаци, современ италијански антрополог во една поинаква логичка и методолошка шема сугерира слична идеја, имено методолошка реформа на историскиот материјализам и сегашните облици на дијалектиката врз основа на новите сознанија за конститутивниот однос помеѓу човекот и природата. Тој исто така укажува на тоа дека една од најголемите слабости на традиционалното марксистичко мислење е во неговиот однос кон природата. Тој тип марксизам кој „сè повеќе заборава на Маркс”, импрегниран со „хиперсоциолошката” теза, по негово мислење довел до: „деисторизација и денатурализација на марксовото мислење... Прошири еден вид на имплицитна цензура (најчесто и повеќе од експлицитна) или пак тенденција на недостојно симплифицирање кое го негира истражувањето на психичката и биолошката структура”.²⁰

Во рамките на новата интердисциплинарна методологија за која тој се залага, а чии конститутивни елементи се парцијалните претпоставки на социопсихоантропологија (идејата за подземна река на историјата на Адорно и Хоркхајмер), трагови на архајско сеќавање (Фројд); тродимензионалноста на тоталните општествени појави (К. Леви-Строс) и софт претпоставките на социобиологијата, посебно идеите за мемите како културни репликатори (Р. Докинс) и субструктурите (Е. О. Вилсон), Каневаци пледира за воспоставување: „Нова дијалектика која не би била својствена само на начините на производство, туку нив би ги поврзувала со родовската специфичност на човештвото”. Меѓутоа за таквата дијалектика е неопходно реновирање на материјалистичката методологија. Новите поими што тој ги предлага за материјалистичкото оживотворување на „честото филозофско-апстрактно спротиставување на субјектот и објектот се директно преземени од биологијата. Тоа се поимите онтогенеза и филогенеза. Во неговата интерпретација онтогенезата се однесува на субјективната компонента на поединецот како припадник на видот, додека пак филогенезата, на основата

¹⁹ Ibid. стр.27

²⁰ Canevacci, Massimo, „Hipostruktura: Bilješke za dijalektičku 'trijadičku' antropologiju”, Marksizam u svetu, 1987, бр. 5-6 стр. 165.

на таа компонента „чии корени датираат сè до самото конституирање на човештвото и до изворот на целокупниот процес на постанокот на културата”.²¹

Оваа филогенетска основа на онтогенезата, Каневаци ја наречува хипоструктура која заедно со структурата и суперструктурата треба да ја воспостави новата „дијалектичка тријадичка антропологија”. Хипоструктурата всушност претставува оној „биолошко-инстинктивен момент од човекот кој доаѓа до израз во облиците на неговото поведение, т.е. биопсихичкото наследство кое не се исцрпува во економската или културната димензија, туку во себе ги опфаќа и димензиите на природата”.²² Таа димензија која има своја автономија („Хипоструктурална автономија”) е битна за конституирањето на тријадичката антропологија која има задача на „природата, со оглед на нејзиниот однос кон човечката состојба, да ѝ ја признае крајната туѓост и непомирливата различност, но истовремено и апсолутната истоветност”.²³

Во овие најнови тенденции за содржинско осовременување и методолошко иновирање на марксизмот е всушност повторно актуелизирано марксовото барање на една единствена наука за човекот која тој со емфаза го формулира во „Економско-филозофските ракописи”:

„Една база за живот а друга база за наука, тоа е од почеток лага... самата историја е суштински дел на историјата на природата која се развива во човекот. Природата со време ќе ја инкорпорира во себе науката за човекот исто така како науката за човекот ќе ја инкорпорира во себе природната наука. Ќе постои една наука (природната наука подоцна исто така ќе ја подреди на себе науката за човекот како што науката за човекот ќе ја подреди на себе природната наука: тоа ќе биде една наука).

Човекот е непосреден предмет на природната наука... но природата е непосредно предмет на науката за човекот. Прв човеков предмет – човек е природата. Сетилност и посебни човечки сетилни суштински сили кои своето предметно остварување можат да го најдат само во природните предмети можат да го најдат своето вистинско самопознание само во науката за природното суштество воопшто... општествената суштина на природата и човековата природна наука или наука за човекот тоа се идентични изрази”.²⁴

Подоцна во „Германската идеологија” во која фокусот е на историската проблематика, но во која исто така е имплицирана и една еволуционистичка перспектива во сфаќањето на историјата, е повторено основното барање:

„Ние познаваме само една единствена наука, наука за историјата. Историјата може да се посматра од две страни: да се подели на историја на природата и историја на луѓето. Двете страни меѓутоа не можат да се одвојуваат. Сè додека луѓето егзистираат, историјата не природата и историјата на луѓето заемно се условуваат”.²⁵

²¹ Ibid. стр. 168.

²² Ibid. стр. 168.

²³ Ibid. стр. 172.

²⁴ Marx, K. i Engels, F., Op. cit. 283- 284.

²⁵ Маркс, К. и Енгелс, Ф.: Германската идеологија, Скопје

Овие марковски формулации иако филозофски интонирани можат да се толкуваат и како барање за едно научно проучување на човекот во кое ќе бидат интегрирани и натуралистичката и хуманистичката димензија. Во врска со овие ставови на Маркс за една единствена наука Хејер истакнува дека Маркс верувал дека неговите ставови за „човековата природа имаат и научен легитимитет ако не во врска со науката на неговото време тогаш сигурно во врска со единствената наука на иднината која тој елоквентно ја предвидувал”.²⁶

Можеби затоа марковите ставови за една единствена наука не треба да се сфатат во една традиционална сциентистичко-позитивистичка смисла, не треба да се поистоветуваат со идеалот на *mathesis universalis*, кој како што истекнува Милан Дамјановиќ се врзува само за моделот на природните и егзактните науки.²⁷ Во марковото одредување како што со право констатираат повеќе автори (Супек, Дамјановиќ, Васкес) е имплицирана една повеќе хуманистичка, антрополошка перспектива иако не е негирана и „космоцентричната” или „онтолошката” перспектива. Меѓутоа современото значење на овие марковски ставови кои ќе кореспондираат со духот на најновите истражувања на феноменот на човекот и неговиот свет во антропологијата, со духот на „науката на иднината која тој елоквентно ја предвидувал”, би требало поголема улога да и се придаде и на натуралистичката, „космоцентричната” перспектива.

Денес во толкувањето на поимот обединета наука се сретнуваат неколку пристапи меѓу кои постојат разлики но кои не се исклучуваат. Антропологот Умберто Мелоти кој Маркс го смета за парадигматичен за една „обединета наука за човекот и општеството”, способна да го премости јазот помеѓу „двете култури”, истакнува дека смислата на марковите „профетски” зборови треба да се толкува во смисла на тоа што „интерпретацијата на социјалните феномени со биолошки поими мора да има паралела во обидите биолошките феномени да се објаснат со социјални термини”.²⁸

Во ова одредување на поимот обединета наука иако е сугерирана значајна иновација се чини не е земена предвид потребата, сепак да се повлечат граници на компетенција помеѓу природните, биолошките науки и општествените науки ниту постоењето на емергентни својства на одделни нивоа на организација кои не можат да се редуцираат на други нивоа. Се чини пореално и поадекватно за современата состојба за научните истражувања во кои сè почесто се истакнува барањето за „трансдисциплинарност”, како обид да се надминат слабостите на сите досегашни биолошки социолошко-редуционистички пристапи и јаловите расправи водени во класичните термини на спротивност помеѓу природата и културата и повеќе во духот на марковите интенции, да се сугерира, како што тоа го чини Серцо

²⁶ Heyer, P. Op. cit, стр. 70

²⁷ Damjanović, Milan, : Istorija kulture, Niš, Gradina, 1977, 17

²⁸ Meloti, Umberto, : „Towards a new Theory of the Origin of the Family”, Current Anthropology, 1981, vol. 22, стр. 635-636.

Магни, воспоставување на „една заедничка теориска позадина, а не само надворешен практичен и методолошки однос... позадина која не ќе ја поништува секоја специфичност во име на некоја наивна единствена наука со стар позитивистички вкус“...²⁹

Маркс не разви систематска формална теорија за човековата природа. Неговата концепција ја конституираат серии на теоретски претпоставки кои тој ги формулира во различни дела и во различни поводи. Најприсутни се во „Раните трудови“ во кои е највидливо влијанието на фохербаховата натуралистичка антропологија и каде идеите на Маркс се повеќе во функција на рафинирање на сопствената позиција во однос на различни прашања. Тие се присутни и во „Германската идеологија“ каде натурализмот и хуманизмот се обединуваат во нова материјалистичка концепција но и во подоцнежните дела. Прашањето за човековата природа содржински и термилошки е присутна и во „Капиталот“ каде еминентно политичко-економските проблеми се разгледуваат од позиција која ги имплицира „фундаменталните и автентичните параметри“ на генеричката природа на човекот. Затоа за потполна реконструкција на марксовото сфаќање за човековата природа е неопходна да се има на ум тоталитетот на неговиот опус.

Различните идеи на Маркс за човековата природа можат да се организираат во една антрополошка референцијална рамка која ќе содржи три заемно поврзани интерпретативни рамки во кои ќе се групираат различните теоретски претпоставки за човековата природа. Основната цел на таквата презентација е марксовите идеи да се доведат во врска со современите антрополошки истражувања каде е сè поизразена тенденцијата да се надминат едностраностите на различните „стратиграфски“ и редуccionистички концепции за човековата природа и да се афирмира еден интегративен пристап кој ќе ги обедини билошките, психолошките и социокултурните димензии на човековиот феномен во еден единствен систем на анализа како од аспект на неговиот развој како вид, така и од аспект на актуелната егзистенција на човекот.³⁰

Идејата за ваква презентација се наметнува од актуелната состојба на антрополошките истражувања и од сродните научни дисциплини кои се занимаваат со проучувањето на човекот. Инспирацијата за антрополошка референцијална рамка доаѓа од Вернон Венабал кој прв направил обид на еден објективен и систематски начин да ја изложи марксовата теорија за човекот и во тој контекст сугерира дека е можна „интелигибилна организација“ на идеите на Маркс и Енгелс во една „антрополошка референцијална рамка“.³¹ Во современата антропологија Пол Хејер развива една тријадичка шема за анализа за марксовите антрополошки претпоставки инспириран од

---

²⁹ Magni, Sergio, „O prirodnoj kompleksnosti društvenoga“, Marksizam u svetu, 1987, бр. 5-6, стр. 112.

³⁰ Најистакнати претставници на овој нов пристап во антропологијата се Ирвин Халоуел (Irving Hallowell) Ешли Монтагју, Клифорд Гирц, Цероми Беркоу, Стивен Роуз.

³¹ Venable, Vernon; Human Nature: The Marxian View, New York, Alfred A. Knopf, 1945, стр. X.

Дарвиновата теорија и модерната антропологија. Неговата нагласка е на оригиналниот контекст на марковите идеи. Модерните антрополошки истражувања кои се блиски на марковите ставови се наведуваат но не се подетално елаборирани. Нашата презентација има сличност со оваа на Хејер, меѓутоа нагласката е на современите антрополошки истражувања посебно на еволуцијата на човекот со цел да се демонстрира дека тие можат да обезбедат научен легитимитет на некои маркови теоретски претпоставки.³²

Во првата интерпретативна рамка од единствената антрополошко референцијална рамка во која се разгледуваат прашањата за човекот, влегуваат оние маркови идеи во кои е етаблиран континуитетот помеѓу човекот, природата и историјата. Неговите идеи за конститутивното единство на човекот, природата и историјата формулирани во спротивстав на Западноевропската традиција на супстанцијален дуализам на човекот и природата влегуваат во кругот на идеи кои ја репрезентираат оваа рамка.

Втората интерпретативна рамка се однесува на оние теоретски претпоставки во кои се изразени марковите обиди да ги одреди пертинентно – дистинктните карактеристики и својства на човекот кои квалитативно го дисингираат од остатокот на природата. Марковите ставови во врска со генеричката природа на човекот го конституираат овој низ на ставови кои во современата антропологија се изразуваат под поимот специс-специфична човековата природа што е поадекватно и за анализата на овие маркови идеи.

Во последната рамка се супсумирани оние идеи за човекот како суштество обдарено со интринсички специс-специфични потенцијали за активна творечка дејност со која е во активен „дијалог“ со природата и со својот свет, со светот на историски менливите економски идеолошки ситуации – култура во модерна смисла; неговата втора природа која е резултат на неговата дејност, но и рамка во која човекот се дефинира себеси и својата човекова природа.

Осветлувањето на првобитниот контекст на секој посебен круг на овие заемно поврзани идеи, сам по себе е извонредно значаен потфат. Несомнено без тоа не би можело да се зборува за континуираното значење на марковите идеи за современата наука за човекот. Меѓутоа од перспективата на современите антрополошки истражувања, можат да се сугерираат неколку идеи кои уште подобро го осветлуваат тој првобитен контекст на идеите од одделните интерпретативни рамки. Уште позначајно е да се испита можноста со нивно термиолошко и методолошко иновирање во духот на современите истражувања тие идеи да се „акомодираат“ во новата синтетичка интерпретативна рамка која ја сугерира современата антропологија.

Од гледиштето на современата антропологија еволуцијата на човекот е комплексен био-антрополошки дијалектички развој кој се одвивал неколку милиони години. Во тој процес биле инволвирани генетските, еколошките, церебралните и социокултурните фактори. Во тој долг сложен процес,

---

³²Heyer, P. Op. cit. 76.

како што сугерира најновата евиденција во неговите финални етапи социо-културните фактори стануваат одлучувачки. Тие битно придонесуваат за обликувањето на специс-специфичната природа на човекот. Културата во целина станува онаа одлучувачка селективна сила која физички и ментално го обликува нашиот вид: *Homo sapiens*. Со развојот способноста за култура биолошката еволуција како што забележа Добжански се трансцендира себеси. Меѓутоа, тој исто така додава дека човекот не „избегал“ на биологијата и дека таа не престанала да биде ограничувачки фактор за човековиот живот во културата.³³ Антропологијата во одредени етапи од својот развој тендира да ја занемари таа компонента од човековиот живот. Критиката на Вилсон се однесува на тој тип на сфаќања, кои не се ограничени само на антропологијата, туку се присутни и во бихевиоризмот и во сите концепции кои денес обично се супсумираат под поимот „неоламаркистички“.³⁴ Таквиот тренд е присутен и во марксизмот. Тимпанаро посебно е критичен кон тој тип на „антропоцентризам“ за кој по негово мислење е одговорен самиот Маркс. Така тој пишува:

„Физичката и биолошката природа сигурно не е негирана од страна на Маркс, меѓутоа таа конституира повеќе предисториски антицендент за човековата историја отколку стварност која сеуште го ограничува и условува човекот. Од моментот кога човекот почнал да работи и да произведува произлегува дека тој стапува во однос со природата (спрема познатото место од „Германската идеологија“) единствено преку трудот. Ова значеше враќање на една прагматичка концепција за односот помеѓу човекот и природата, која неоправдано ја поништува пасивната страна на самиот овој однос; молкумно преминување преку фактот дека човекот стапува во однос со природата и преку наследството исто така и уште повеќе преку безброј други влијанија на природната средина врз неговото дело и оттука врз неговата интелектуална, морална и психолошка личност“.³⁵

Континуитетот помеѓу човекот и природата не е прекинат и покрај тоа што во текот на еволуцијата е конституиран нов „бихевиорален генотип“ или „нова психобиолошка структура на човекот“. Оваа темпорална, филогенетска димензија и длабина на континуитетот на односот помеѓу човекот и природата, која трае од самите почетоци на човековата кариера, од неговото постепено излегување од природата до ден денес е сугерирана со органската теорија на еволуцијата и Дарвин е прв кој таа визија ја етаблира со научна прецизност.

Маркс во „Раните трудови“ зборувајќи за односот помеѓу човекот и природата како *conditio sine qua non* на човековата индивидуална и општествена егзистенција, идејата за континуитетот со природата ја изразува во

---

³³ Dobzhansky, Theodosius, „Unique Aspects of Man's Evolution“ во: Pringle, J. W. S. (ed) *Biology and the Human Sciences: The Herbert Spencer Lectures*, Oxford, Clarendon Press, 1972, стр. 127.

³⁴ Културалистичките сфаќања на Алфред Кребер, Лесли Вајт и Маршал Салинс се нај-репрезентативни за „неоламаркизам“ во антропологијата.

³⁵ Timpanaro, S. Op. cit. 40-41

познатата метафора за природата како „анорганско тело“ на човекот. За него е недвосмислено дека човекот е дел од природата. Во „Економско-филозофските ракописи“ тој пишува дека „тоа што човековиот физички и спиритуален живот е поврзан со природата едноставно значи дека природата е поврзана со самата себе бидејќи човекот е дел од природата.³⁶ Меѓутоа во неговите формулации отсуствува димензијата на развитокот на човекот од природата. Нагласката е на односот на коегзистенција помеѓу физичките и биолошките компоненти помеѓу природата и човекот. Под влијание на Дарвин, Маркс ќе ја прифати идејата за природата како нешто што има своја историја независно од човекот, но не ќе се обиде, од веќе споменатите причини, на идеите за континуитетот од „Раните трудови“ да им ја даде таа неопходна темпорална и филогенетска димензија.

На прашањето на уникалните белези на човековата природа би можеле да му пристапиме само од биолошка гледна точка, од аспект на чисто генетска еволуција која довела до создавање на еден дистинктивен сет на гени покрај оној кој е заеднички со нашите приматски претци и со цицачите. Дистинктивните бихевиорални обрасци би можеле да ги изведуваме од тој генетички супстрат, од репертоар на гени дијагностички за нашиот вид. Тоа е концепцијата на социобиологот Е. О. Вилсон и таа би можела да се примени на објаснувањето на марксовиот „биолошки специс-специфичен модел“ на човековата природа, под претпоставка да станува збор за друг сет на гени, а не оној кој го хипостазираше Вилсон; кои ги ограничуваат и канализираат правците на човековите постапки и во крајна линија ја држат културата на синцир. Меѓутоа вилсоновата концепција и покрај својата конзистентност не е применлива во објаснувањето на специс-специфичната природа на човекот затоа што противречи на целокупната евиденција на еволуцијата на човекот. Таа концепција како што забележал антропологот Баркоу во најдобар случај може да се примени на развојот на способноста за културата, иако и на тој план се сугерирани многу поплаузабилни објаснувања.³⁷

За марксовото објаснување на човекот на неговата генеричка природа истражувањата во современата антропологија кои се однесуваат на еволуцијата на човекот имаат круцијално значење. Идеите на континуитетот и дисконтинуитетот се суштински за ова сфаќање за еволуциониот процес, суштински за сфаќањето на многу карактеристики кои ја потврдуваат врската помеѓу човекот и природата и оној низ на својства и потенцијали кои човекот квалитативно го разликуваат од остатокот на природата. Теориските елаборации на антрополозите Халовел, Гирц, Монтагју, Беркоу, Галино се

³⁶ Marx, K. i Engels, F.: Rani Radovi, Zagreb, Naprijed, 1967, стр. 250.

³⁷ Синтагмата „способност за култура“ прв ја употребил Спулер во 1959 год. во делото „Еволуција на способноста за култура“ (Evolution of the Capacity for Culture). Денес овој израз се употребува како ознака на оној сет на бихевиорални способности кои го конституираат емоционално-когнитивниот потенцијал на нашиот вид. Најплаузабилни објаснувања на еволуцијата на оваа способност даваат антрополозите Халовел, Монтагју, Гирц, Марвин Харис, Дерек Фриман и др. но и биологот Т. Добжански.

релевантни за објаснувањето на постанокот на пертинентно-дистиктните карактеристики на човекот. Современите биолози Р. Левинс и Р. Левонтин, кои исто така ја застапуваат тезата за континуитетот и дисконтинуитетот на еволуциониот процес, како марксистички следејќи го духот на едно автентично марксистичко размислување, доаѓаат до ист заклучок како и современата антропологија. Тие во заедничкото дело „Дијалектички биолог“, посветено на Енгелс, кој по нивно мислење „многу пати грешел но бил во право кога требало“³⁸, во врска со еволуцијата на човекот пишуваат: „Односот помеѓу организмот и средината станува всушност обратен во процесот на прилагодувањето. Наместо генетски промени како стварен извор на варијација се јавува културната инвенција. Свеста им дозволува на луѓето да вршат анализи и намерни промени така што прилагодувањето на природната средина на организмот станало доминантен начин. Почнувајќи од вообичаениот однос во кој доминирало простото споро генетско прилагодување скоро независно од променливата средина, линијата која води кон *Homo sapiens* поминала во стадиум кога свесната дејност ја претворила природната средина на потребите на организмот, во составен дел на биолошката еволуција. Најпосле човековиот вид преминал во стадиум кога прилагодувањето на природната средина станува потполно доминантно со што *Homo sapiens* се одвојува од сите други облици на живот“³⁹

Левинс и Левонтин од перспективата на модерната биолошка теорија на еволуцијата и со јазик кој го евоцира духот на марксовите формулации укажуваат на извонредното значење на свесната целесообразна дејност во долгиот филогенетски развој на човекот. Во најголем дел составен дел на биолошката еволуција на крајот со појавата на *Homo sapiens* свесната целесообразна дејност станува доминантен начин на адаптација и најдистинктен човек белег што квалитативно го разликува од „сите други облици на живот“:

Модерната антропологија истата идеја ја изразува на поинаков начин со термините на интеракција помеѓу културната и биолошката еволуција. Културата во чија основа стои „енцефализација на нервниот систем“ и „кортикализација на мозокот“ претставува нова адаптивна стратегија со посредство на која човекот полесно ја трансформира стварноста околу себе за да стане на крајот одлучувачки фактор на нашето „одлепување“ од биолошката еволуција. Ние сме како што истакна Вошбурн „продукт на еден нов селективен притисок кој дојде со културата“⁴⁰.

Човековиот мозок, поточно неговата способност да „импровизира“, креативно да одговара на проблемите на средината кои не ги предвидела еволуцијата, да ги модификува веќе присутните културни алтернативи, за

---

³⁸ Lewins, Richard i Lewontin, Richard, „Dijalektički biolog“, Marksizam u svetu, бр. 9-10 1987, стр. 259.

³⁹ Ibid, стр. 322.

⁴⁰ Washburn, Sherwood; „Evolution of Man“, Scientific American 1987. цитирано во: Montagu, A. (ed): Sociobiology Examined, Oxford, Oxford University Press, 1980, стр. 211.

најголем број антрополози е онаа инстанца која мора да ја има на ум секоја антрополошка теорија за човековата природа.

Сите овие формулации даваат легитимитет на марксовиот фундаментален став дека најдлабоката основа на човековата генеричка природа е неговата свесна практична творечка дејност, способност да ја менува стварноста и арбитрарно да ја структурира од што произлегува и неговата способност да ја гради својата историја. Маркс овој аспект на прашањето за човековата природа кој ја конституира неговата единственост во светот, а кој има своја биолошка основа, го развива во „Економско-филозофските ракописи“. Овој аспект од модерната биолошка перспектива може да се посматра како специфичен модел на човековата природа. Иако Маркс подоцна не ја употребува терминологијата од „Економско-филозофските ракописи“ овој модел на човековата природа не е напуштен. Тој е видлив и во „Капиталот“ во познатата марксозна критика на бентамовиот утилитаризам и неговата концепција за „нормален човек“.⁴¹

Без да се земе предвид овој аспект на марксовото сфаќање за човековата природа не може да се разбере неговата концепција на оттуѓувањето која провејува низ секој од трите посебни сета на опсервации за човековата природа. Исидор Вилман во своето дело за марксовиот концепт на оттуѓувањето и човековата природа, аргументирано покажува дека кај Маркс станува збор за еден, како што тој го нарекува, „биолошки модел“, за човековата природа, за универзални непроменливи аспекти на човековата природа која е основа врз која Маркс ја гради својата концепција за оттуѓувањето.⁴² Коен во една од поновите интерпретации на марксовата материјалистичка концепција за историјата, која ја краси исклучителна интелектуална чесност и ригорозност, овој аспект на марксовото наследство кој обично е негиран од марксистите го смета за извонредно значаен за марксовиот концепт на „историскиот материјализам“.⁴³

Од перспективата на модерната антропологија која го реконструира долгиот еволуционен процес на конституирање на фундаментално единствени човекови потенцијали, полно значење добиваат и марксовите ставови дека „човекот не е само природно, туку човечки природно суштество“⁴⁴ Во овој став Маркс интуитивно и филозофски го изразува принципот на континуитетот и дисконтинуитетот со природата кој е од централно значење за инклузивниот пристап на современата антропологија.⁴⁵ Во него исто така е

⁴¹ Маркс, К. Капиталот, 1, Скопје, Мисла, 1975, стр. 536-538.

⁴² Willimman, Isidir, : *Estrangement*, London, Greenwood Press, 1981, стр. II.

⁴³ Cohen, G. A. : *Karl Marx's Theory of History: A Defense*, Oxford, Clarendon Press, 1980, стр. 151.

⁴⁴ Marx, K. i Engels, F. : *Rani radovi*,... стр. 325

⁴⁵ Инклузивниот пристап во антропологијата прв го афирмира Ирвин Халоувел. Тој пристап ги интересира различните диманзии кои го одредуваат „човечкиот статус“, имено биолошката, бихевиоралната и менталната еволуција на човекот. Набрзо тој беше прифатен како најприфатлива рамка за истражувањето на еволуцијата на човекот за која е суштински исто така и принципот на континуитетот и дисконтинуитетот не само од антрополозите туку и од биолозите. Hallowell, „*Personality structure Expirience*„, New York, Shocken Books, 1967.

имплицирано едно современо толкување на некои инваријантни универзални способности како резултат на човековиот активен однос во еден долг еволуционен развој, ставот дека во средината на човековото еволуционо прилагодување се одигрувал истовремено и процес на негово натурализирање и процес на негово хуманизирање. Тоа покажува дека Маркс на одреден начин антиципира некои заклучоци на современата антропологија. Роже Бастид во поглед на релеванцијата на Маркс за современата антропологија забележува дека Маркс со одредени сфаќања за човекот и човековата природа е на теренот на модерната антропологија и дека многу антрополози со своите сфаќања се на линијата на Маркс без него стварно да го познаваат па дури и кога мислат дека се опоненти на Маркс.⁴⁶

Третиот круг претпоставки се однесуваат на оние Марксови ставови во кои нагласката е на историската димензија на човековата природа, човекот како резултат на континуируаниот историски процес на трансформацијата на природата и условите на дадената социокултурна средина. Овој „историски модел“ во кој човековата природа се посматра како нешто менливо, нешто што се обликува во интеракција со надворешните објективни услови на човековиот живот е константна тема на марксовиот опус. Добро се познати формулациите од „Бедата на филозофијата“ дека „целокупната историја не е ништо друго туку континирана трансформација на човековата природа“⁴⁷ или пак од „Капиталот“ дека „дејствувајќи врз надворешната природа и менувајќи ја, тој (човекот) ја менува својата природа“.⁴⁸

Овој аспект на марксовата интерпретација на човековата природа, се чини противречи на претходниот во кој се потенцирани универзалните непроменливи атрибути на човековата природа. Маркс не верува дека во текот на историјата се менува човековата биолошка природа. Меѓутоа со оглед на состојбата на науката на неговото време неговите тврдења за историскиот карактер на човековата природа мора да го воде во „интерпретативни контрадикции“ со оглед на неможноста да покаже како во текот на историјата генеричкото во човекот е обликувано од дадениот социокултурен контекст или како тој контекст ја релативизира универзалната специфична способност на човекот за свесна целесообразна практична дејност.⁴⁹

Во врска со овие интерпретативни тешкотии во марксовите ставови за постоење на општо човекова природа и за човековата природа како резултат на специфичниот контекст на општествено историскиот развој на една епоха или едно поединечно општество или култура, современата антропологија и сродните дисциплини обогатени со генетичките истражувања највеќе можат да придонесат за разрешувањето на оваа на прв поглед

---

⁴⁶Bastid, Roger, : Applied Anthropology, London, 1973 str. 161-162.

⁴⁷ Марк, К., Beda Filozofije, Zagreb, Naprijed, 1959.

⁴⁸ Маркс, К.: Капиталот,1 стр. 163.

⁴⁹ Heyer, P, Op. cit. стр. 83. и Williman, I. Op. cit. стр. II

длабока противречност во марксовото сфаќање на човекот. Како што сугерираат голем број антрополози во текот на долгиот филогенетски развој на човекот се конституира една „нова психобиолошка структура“ (Халовел), една „онтолошка природа“ (Биднеј) „примарна човекова природа“ (Монтагју), „човек со големо Ч“ (Гирц), како комплекс на инхерентно структурирани потенцијали да се биде човек, кои имаат своја генетска основа која битно не е променета за последните 30.000 – 40.000 години. Актуелизацијата на овие потенцијали не е можна без „активна трансакција“, од самото раѓање, со одредена социокултурна средина која ја сочинуваат објекти и вредности во кои е кристализирана творечката енергија на претходните генерации.

Посебна улога во овој процес имаат „упатствата“ на културата отелотворени во општествените претстави и идеолошките концепции како да се биде човек. Тие посредуваат помеѓу поединците и општеството и со помош на нив луѓето го „гледаат“ општеството, поточно ја откриваат и организираат стварноста околу себе. Овие упатства влијаат на контекстот и содржината на човековата средба со светот, канализирајќи ги, благодарение на нивната „натурализација“ во периодите на примарна и секундарна социјализација, човековите изворни потенцијали и „терајќи“ ги поединците да усвојуваат еден релативно стабилен и доминантен низ на претстави за светот и за себе и да „даваат“ стабилни одговори на поттиците на средината.

Во врска со ова генетичарот А. Даншин ја сугерира тезата дека „во текот на периодот на индивидуално созревање, надворешната средина малку по малку, ја обликува мозочната маса сè додека не се постигне стабилен и прилагоден одговор. Системот кај возрасниот човек ќе реагира на ист начин секогаш кога е присутен одреден вид на поттик“.⁵⁰

Поновите истражувања во етологијата на човекот когнитивната антропологија, развојната психологија и неурофизиологијата одат во прилог на тврдењето дека општествената и културната средина имаат суштинско значење за активирање и актуелизација на потенцијалот за човечност. Секоја епоха и секое одделно општество, зависно од својот општ „дух“, и своите претходни искуства и општиот степен на својот развој, секогаш на посебен начин ќе го конфигурираат тој инхерентен потенцијал а со тоа и човековиот однос кон светот и кон самиот себе, што е во крајна линија основната смисла на историскиот модел на човековата природа.

Современите истражувања во антропологијата и во другите научни дисциплини поврзани со прашањата за човекот се од извонредно значење за подобро осветлување, но и за продлабочување на марксовиот корпус на идеи за човековата природа, посебно на оној сет идеи во кои е експлицитен неговиот натурализам. Затоа пледоајето за поголемо уважување на биологи-

---

⁵⁰Danchin, A. „Stabilisation fonctionelle et éppénesese“, (1977) цитирано во: Ingrosso, Marco: „Individualne odluke i društveni sistem: povjerenje u odnosima razmjene i Društenosti“, Marksizam u svetu, 1987, бр. 5-6 стр. 131.

јата и за осовременување на марковите идеи со инкорпорирање на резултатите од најновите истражувања во ова научно подрачје, не смее да раѓа страв од биолошки редуccionизам или пак дека тие на нужен начин ќе имплицираат идеологија на статус кво. Напротив, тие истражувања само ќе го потенцираат континуираното значење на марковите идеи за едно интегрално разбирање на феноменот човек.

Gjordje MLADENOVSKI

MARX'S NATURALISM IN THE LIGHT OF CONTEMPORARY ANTHROPOLOGICAL RESEARCH

(Summary)

Contemporary discussions in anthropology and other social sciences concerning the questions of human nature and the interaction of biological and cultural determinants in the evolution of man, and other related subjects, are relevant for understanding some aspects of Marx's legacy, specially those regarding human nature and the nature of society. In these sets of theoretical assumptions is most evident Marx's naturalism, which was unduly neglected in earlier writings about Marx.

Dispite the potential insights to be derived from Marx's naturalistic assumptions and from Marx-Darwin comparison, anthropological and sociological tradition refrained from assessment of the possibility. Current opinion on the problem of Marx's relevance for modern anthropology is divided. Those who think of his ideas as relevant for modern discourse on the human nature, and that number of influetil thinkers is grouwing, stress the importance of his vision of a unified science of humankind and his ideas about man. But they allso insist on that Marx's ideas should be made more congruent with the modern biological concept as to be accommodated in the new synthetic interpretative framework, suggested by the contemporary anthropology. The main aim of this paper is to link Marx's ideas about human nature, which can be organized in a anthropological refferential framework, with modern anthropological research, specially regarding evolution of man in order to demonstrate that it can gives scientific legitimacy to some Marx's theoretical assumptions.